

SKJØTSELSPLAN FOR JELSETRA I TROLLHEIMEN LVO

VERDIFULLE NATURTYPER OG BEITEOMRÅDER

ØKOLOG VATNE RAPPORT 2-2013

Tittel: Skjøtselsplan for Jelsetra i Trollheimen LVO. Verdifulle naturtyper og beiteområder.

Rapport nr: 2-2013

Forfatter: Steinar Vatne

Dato: 15.11.2013

ISBN: (tildeles)

Sider: 17

Oppdragsgiver: Verneområdeforvalteren i Trollheimen

Kontaktperson hos oppdragsgiver: Hege Sæter Moen

Refereres som: Vatne, S. 2013: Skjøtselsplan for Jelsetra i Trollheimen LVO. Verdifulle naturtyper og beiteområder. Økolog Vatne Rapport 2-2013

Emneord: Naturbeitemark, slåtteemark, beitemarkssopp, skjøtsel

Forsidebilde: Grunneier Ragnhild Nordbø slår den artsrike enga på Jelsetra. Foto: S. Vatne

Produsert av: Økolog Vatne. Grindal, 7393 Rennebu. Tlf 97716036. vatne.steinar@gmail.com

SAMMENDRAG

På oppdrag for Verneområdestyret for Trollheimen har Økolog Vatne kartlagt biologisk mangfold og beiteressurser på Jelsetra i Jøldalen, Rennebu kommune. Naturverdiene på sætra og nærliggende områder er knytta til naturbeitemark, slåtteeng og hagemark. For Ragnhild Nordbø, eier og driver av Jelsetra, er det viktig både å sikre godt beite gjennom hele sætersesongen og bevare naturverdiene i tilknytning til sætra. I samråd med Ragnhilds ønsker for sæterdrifta er det derfor utarbeida skjøtselsplaner for både viktige naturtyper og andre verdifulle beiteområder (som beiteressurs). Det er totalt avgrensa 2 verdifulle naturtyper, der en har verdi B-viktig (slåtteeng) og en har verdi C-lokalt viktig (beitemark), og 2 andre verdifulle beiteområder. Både i slåtteeng og beitemark er det registrert en rekke kulturmarksindikatorer, bl.a. flere rødlistearter i kategoriene nær trua og sårbar (1 karplante og 3 beitemarkssopper).

De foreslåtte tiltakene baserer seg på tradisjonell skjøtsel. Den artsrike slåtteenga slås med skjærende redskap (ljå/tohjulsslåmaskin), og graset fjernes. På gjengrodde beiter foreslås styrt beiting med storfe og geit, og manuell rydding. Beitepusser skal ikke brukes på natureng. Derimot er det foreslått å beitepusse et gjødselprega kulturbeite som er dominert av sølvbuketuer.

Steinar Vatne, 15. november 2013

Sidet trønderfe på beite utenfor Jelsetra. Foto: Turid Nordbø

INNHold

1. Innledning	3
1.1 Bakgrunn	3
1.2 Naturgrunnlag	4
1.3 Brukshistorie	3
2. Metode	5
1 Eksisterende data	5
2.2 Feltarbeid	5
2.3 Verdivurderinger og anbefalinger	5
3. Vegetasjon og arts mangfold	5
4. Skjøtselsplan	6
4.1 Mål for skjøtselsplanen	6
4.2 Plan og beskrivelser av naturtyper og beiteområder	6
Område 1	7
Område 2	9
Område 3	11
Område 4	12
5. Oppfølging	14
6. Referanser	16

1. INNLEDNING

1.1 Bakgrunn

Både slåttemark og naturbeitemark er artsrike naturtyper med en lang brukshistorie. Mange slike har vært i bruk med samme hevd i flere hundre år, noe som gjør at naturtypene over tid har vært ganske stabile leveområder for en rekke arter av spesialiserte karplanter, insekter og sopp. Bruksendringer i landbruket, spesielt de siste 50 årene, har imidlertid ført til at disse naturtypene er i sterk tilbakegang. Både beitemark, hagemark og slåtteeng er inkludert i den rødlista naturtypen kulturmarkseng VU- (Lindegaard og Henriksen 2011), og slåttemark har fått egen handlingsplan (Direktoratet for naturforvaltning 2009).

Tradisjonell bruk er den beste måten å bevare kulturbetinga naturtyper som slåttemark, naturbeitemark og hagemark. Et godt tilpassa beitetrykk og skjærende slåtteredskap, i tillegg til jevnlig skjøtsel, er nødvendig for at de naturgitte ressursene skal kunne utnyttes på en best mulig måte og samtidig ta vare på biologiske verdier. Gjengroing med trær, busker eller dårlige beiteplanter gjør at både beitekvalitet og naturverdi blir redusert. Om gjengroinga har kommet langt, må det ofte stor arbeidsinnsats til i en restaureringsperiode for at tiltaket skal lykkes.

Jelsetra er en av to sætre i den østlige delen av Trollheimen som fremdeles er i drift. Verneområdeforvalteren i Trollheimen v/Hege Sæter Moen ønsket derfor å få utarbeida skjøtelsesplan for viktige naturtyper og andre beiteområder som er verdifulle for seterdrifta, samt undersøke forekomster av beitemarkssopp. Jelsetra er i drift med melkekyr. Kuene går fritt på Jøldalen på dagtid, og på den store seterløkka om natta. Den lille seterløkka rundt husa blir slått med ljà hvert år. Grunneiger Ragnhild Nordbø har gjort en stor innsats med rydding av beiteområdene på og nær setra, og er interessert i å fortsette med å øke beitearealet. Denne skjøtelsesplanen har som hensikt å være et hjelpemiddel for grunneier til å planlegge tiltak og vil være et godt grunnlag for å kunne søke om nødvendig støtte til arbeidet.

1.2 Beliggenhet og naturgrunnlag

Jelsetra ligger på ei flate i ei slak nordhelning sør for Jøldalsvatnet i Jøldalen, Rennebu kommune (Fig. 1), ca 745 moh. Den inngjerda sæterløkka (ca 10 daa) er forholdsvis flat, mens terrenget omkring er åpen grasmark/lynghei, myr og skog med varierende helning, bl.a med flere dødisgroper. Sæterområdet ligger på morenemateriale, mens berggrunnen for øvrig er amfibolitt og glimmerskifer. Vegetasjonsmessig ligger det i nordboreal vegetasjonssone (NB), oseanisk vegetasjonssesjon (O1).

Setervollen på Jelsetra i midten, og Jøldalshytta og Jølvatnet i nord. Sørvest i bildet ligger Oppstuggusætra, og enda litt lenger vest ligger den gamle setervollen Gammalvangen, der begge disse setrene lå på 1700-tallet fram til 1860. Sattelittfoto fra www.norgebilder.no.

Flyfoto 1958 (nederst) og sattelittfoto 2009 av Jelsetra og dødisgropene (Grubbunj) fra www.norgebilder.no.

1.3 Brukshistorie

Jelsetra (157/1 Jelan) blei flytta dit den står i dag omkring 1860. Før den tid stod den på Gammalvangen (fra 1700-tallet), og enda før det på Sladderhaugen. Fra 1860-1974 var det normalt 10-15 kyr på sætra. De første tiåra var fjøset i to høyder, med saufjøs i andre etasje, men blei seinere bygd om til slik det står i dag. Kyra (og sauene) var inne om natta og gav gjødsel til den ca. 10 daa store setervollen. Den var brukt som slåtteng fram til ca 50-tallet, og seinere som beite. På 1980-tallet blei setervollen leid ut som hestebeite, og blei da gjødsla med kunstgjødsel. I 1984 tok Anders og Mette Nordbø opp seterdrifta igjen etter 10 års opphold. I de første åra hadde de med 2 kyr +ungdyr, og har fram til i dag øka til 4-5 kyr+ungdyr. Den store seterløkka har siden 2004 blitt brukt som nattbeite. I dag er det Ragnhild Nordbø som har tatt over gården og driver setra sammen med søstra Turid og foreldrene. Setersesongen er fra begynnelsen av juli til omkring 20. august. All melka blir foredla på setra.

Mot slutten av 2000-tallet har flere av de nærliggende seterløkkene blitt gjerda inn, og det blei dermed behov for å rydde fram mer beite. Både nærliggende grasmark og den 10 daa store Gammalvangen har i de siste åra blitt rydda for buskas og trær, og det er tatt ut betydelig med bjørk til ved omkring setra. Tiltakene har blitt fulgt opp med årlig fjerning av oppslag. Den store seterløkka har gradvis grodd igjen med sølvbuketuer som følge av oppgjødsling og seint beiteslipp. I 2010-12 blei det fjerna sølvbuketuer med ryddesag på ca. 2-3 mål, og i 2013 blei resten av arealet beitepusa med traktor. Den lille, artsrike seterløkka rundt bygningene blir hvert år slått med ljå, vanligvis i begynnelsen av august. (Undertegnende har vært med på noe av dette arbeidet.)

2. METODE

2.1 Eksisterende data

Data om tidligere kjente naturtype- og artsforekomster er hentet inn fra aktuelle rapporter, internettdatabasene Naturbase og Artskart, og muntlige kilder. Kart over tidligere registrert naturtype er overlevert fra oppdragsgiver. Informasjon om brukshistorie er henta fra muntlige kilder og historiebøker.

2.2 Feltarbeid

Jelsetra og nærliggende område blei besøkt omkring 10 ganger (både grundige og mer tilfeldige besøk) i løpet av somrene 2012 og 2013 av Steinar Vatne, flere ganger sammen med grunneier Ragnhild Nordbø (som forøvrig er undertegnendes versøster). Både i 2012 og 2013 kom det jevnlig nedbør, men høst/seinsommer 2013 var veldig tørr. Det har alt i alt vært gode forutsetninger for å registre planter og beitemarkssopp.

2.3 Verdivurderinger og anbefalinger

Artsbestemmelser som det ikke var mulig å utføre direkte i felt er foretatt ut fra belegg og foto. Soppbelegg er blitt bestemt i tråd med Funga Nordica (Knutsen & Vesterholt 2008), Vokshatte (Boertmann 1995) og Entoloma subgenus Leptonia (Vesterholt 2002). For karplanter har Lids flora (7. utg. 2005) vært referanseverket. Artsregistreringene som er gjort under feltundersøkelsene meldes til nasjonale databaser via Artsobservasjoner.

Innsamlede data danner grunnlaget for å vurdere naturverdier av områder og eventuelt foreslå nye natutypelokaliteter. Verdien fastsettes ved hjelp av kriteriesettet som er angitt i DN-Håndbok 13 (Direktoratet for naturforvaltning 2007), med støtte i Rødliste for naturtyper (Lidegaard & Henriksen 2011), Truete vegetasjonstyper i Norge (Fremstad & Moen 2001), Norsk rødliste for arter (Kalås et al. 2010) og gjeldende svarteliste (Gederaas et al. 2012).

3. VEGETASJON OG ARTSMANGFOLD

Sjølve seterløkka på Jelsetra er inndelt i to områder som har svært forskjellig vegetasjon på grunn av ulik bruk de siste tiåra. Den lille inngjerdinga rundt bygningene har vært hevda som slåtteeng og beitemark i 150 år og det er nå lenge siden den har blitt gjødsla med husdyrgjødsel. Slåtteenga er ei frisk fattigeng (G4), middels artsrik med stedvis dominans av småengkall og følblom, og er registrert som natutypelokalitet. Det er her registrert noen få bakkesøte (NT), flere titalls marinøkler og en fjellmarinøkkel, i tillegg til andre karakteristiske arter som harerug, øyentrøst, gullris, blåklukke, finnskjegg, fjelltimotei, hvitmaure, fjellmarikåpe, ryllik, engkvein, korallrot og dvergjamne. Av beitemarkssopp er det registrert

kantarellvokssopp, kjeglevokssopp, mørktannet rødspore, kritt vokssopp, bruksvokssopp, lutvokssopp (NT), antatt semsket rødspore (NT) og mørkskjellet vokssopp (VU). Frisk fattigeng som er beita finnes også utafor seterløkka, spesielt langs med gjerdet, i veikanter og i kantsoner mot skog som har vært holdt åpne av beiting. I de mest artsrike partiene finnes arter som blåklokke, fjelltimotei, flaskestarr, geitsvingel, harerug, kildeurt, kjerteløyentrøst, marinøkkel, småengkall og småørkvein, gulaks, finnskjegg og korallrot. Det er også noen få partier med overganger til middels baserik eng, som f.eks. i sørhellinga ved Storguba, der det er en liten forekomst av bakkesøte. Beiteområdet utenfor setra består ellers av ulike typer bjørkeskog (A2-A4-A5), i tillegg til partier med lyng-og rabbvegetasjon, typisk dominert av røsslyng eller krekling. Kratt med einer, sølvvier (og andre vierarter) og høyvokst dvergbjørk finnes ellers spredt i hele området.

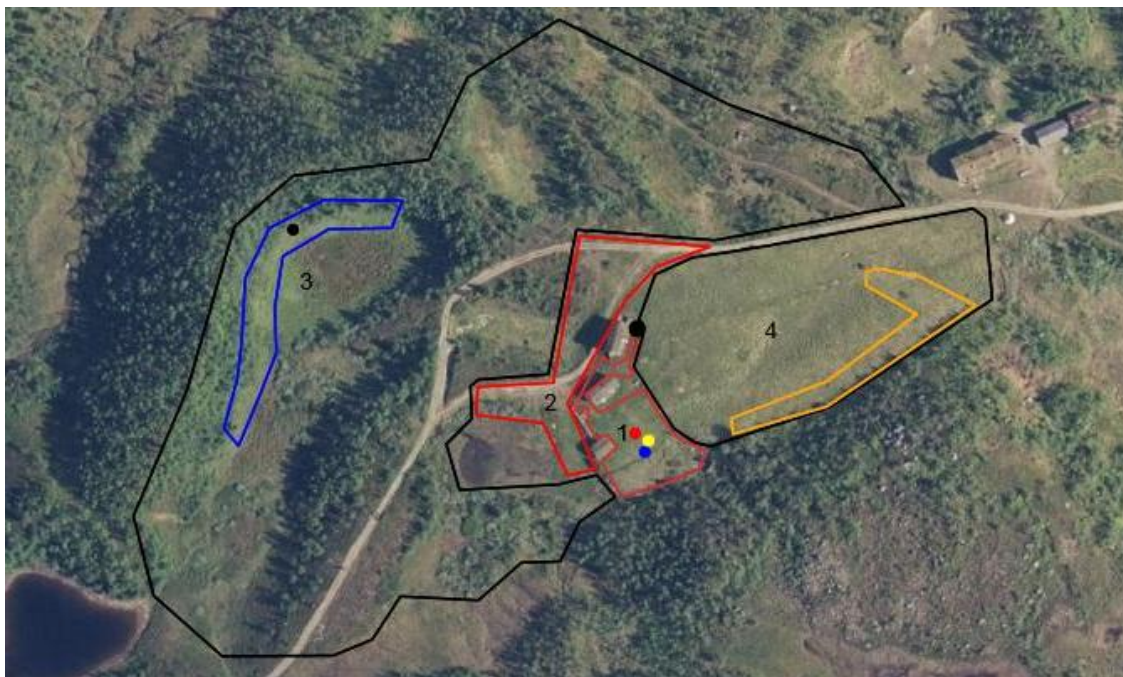
4. SKJØTSELSPLAN

4.1 Hovedmål for Jelsetra og nærliggende beiteområder

Holde Jelsetra og nærliggende naturbeitemark i god hevd gjennom tradisjonell skjøtsel og målretta beitebruk, og med dette opprettholde/forbedre tilstanden for beiter som er viktig som beiteressurs og for biologisk mangfold.

4.2 Plan og beskrivelser av naturtyper og beiteområder

Det er her ikke anslått time- og kostnadsoverslag for de ulike tiltakene. Det må tilpasses grunneiens prioriteringer, ønsker og kapasitet for hvert år, og hun må selv prioritere hvilke områder/delområder som hun ønsker å sette i gang med. Et anslag for rydding av gjengrodd beiter med mye kratt og oppslag inkludert oppsamling og brenning, er ca. 2-3 dagsverk pr. dekar. For skog vil det kunne gå med noe mer tid. I tillegg kommer tidsforbruk for oppfølging av tiltak med årlig rydding av oppslag, og kostnader til bruk av f.eks. traktor til utkjøring av ved eller beitepussing, og slitasje og drivstofforbruk på redskaper.

Oversikt over skjøtelsesområder. **Verdifulle naturtyper:** 1="Jelsetra: slåtteområde" og 2="Rennebu:Jøldalen: Jelsetra". **Viktige beiteområder:** 3= "Jelsetra: nærliggende beitemark" og 4="Jelsetra: store seterløkka". Punktene viser funn av rødlistearter: svart=bakkesøte (NT), rød=mørkskjellet vokssopp (VU), gul=semsket

rødspore (NT) og blå=lutvokssopp (NT). Orange og blå figurer viser de mest artsrike partiene i hhv. område 3 og 4 som er omtalt i områdebeskrivelsene. Inntegna på www.gislink.no

Område 1 (Ny naturtypelokalitet)

Navn: Jelsetra slåtteeeng

Areal: 1,3 daa

UTM (sentral koordinat): 32 V 525760 6970240

Registrert av/dato: Steinar Vatne/08.09.13 (siste sjekk)

Naturtype: Slåtteeeng D01

Utforming: Svak lågurt kulturmarkseng T4-2/Frisk fattigeng G4

Verdi: viktig-B

Avgrensningspresisjon: <5 m

Områdebeskrivelse:

Innledning: Beskrivelsen er utarbeida av Steinar Vatne, med bakgrunn i flere besøk i 2012 og 2013, i forbindelse med utarbeidelse av skjøtelsesplan for setra på oppdrag for Verneområdeforvalteren i Trollheimen. Lokaliteten er tidligere besøkt 28.08.08 av Øyen (2000), etter at den var slått, og uten funn av kulturmarksarter. Lokaliteten ligger i Trollheimen landskapsvernområde.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Lokaliteten består av det inngjerda tunet rundt bygningene på Jelsetra i Jøldalen, inkludert et mindre engareal. En liten bekk renner gjennom enga i sør. Setra ligger på en flate i ei slak nordvendt li sør for Jøldalsvatnet. Den er inngjerda og grenser mot en større, gjødselprega seterløkke i øst, sæterveien i nord, beitemark i vest og blåbærbjørkeskog i sør. Noe areal rundt husa er utelatt fra lokaliteten. Setra ligger på morenemateriale (grus, sand, stein), mens berggrunnen for øvrig er amfibolitt og glimmerskifer. Vegetasjonsmessig ligger området i nordboreal vegetasjonssone (NB), oseanisk vegetasjonsseksjon (O1).

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Den lille seterløkka og tunet er mest i slekt med naturtypen slåtteeeng D01. Utformingen er frisk fattigeng G4. Naturtypen slåtteeeng er rødlista som EN – sterkt trua.

Artsmangfold: Av natureng- og fjellplanter blei det bl.a. registret følblom (delvis dominerende) og småengkall, harerug, øyentrøst-art, gullris, èn fjellmarinøkkel, blåklokke, finnskjegg, marinøkkel (>50), fjelltimotei, hvitmaure, fjellmarikåpe, ryllik, engkvein, korallrot og dvergjamne. Grunneieren har i tillegg registrert 2-3 bakkesøter (NT) (langs gjerde ved fjøset) de siste åra. I enkelte små gjødselprega parti (kantsoner) kommer det inn noe sølvbunke og brennesle, og ellers finnes noen små, steinete røsslyng-parti med små einer- og vierbusker. Av beitemarkssopp er det registrert kantarellvokssopp, kjeglevokssopp, mørktannet rødspore, krittovokssopp, bruksvokssopp, lutvokssopp (NT), antatt semsket rødspore (NT) og mørkskjellet vokssopp (VU), i tillegg til fjellkremle sammen med harerug.

Bruk, tilstand og påvirkning: Setra har vært i bruk siden 1860, med 10-15 kyr+ungdyr fram til 1974, og fra 1984-dd, da med 2-5 kyr+ungdyr. Den totalt 10 mål store setervollen på Jelsetra blei fram til 50- tallet brukt som slåttemark og blei lett gjødsla med husdyrmøkk. Den lille seterløkka (lokaliteten) er trolig lite gjødsla i nyere tid, og blir årlig slått med ljå i begynnelsen av august. Det meste blir bakketørka til høy, mens resten gis til kuene på den større, tilgrensende seterløkka. Deler av lokaliteten blir i tillegg beita av storfe/ungdyr ved behov (sjuke dyr e.l.), og sporadisk av sau utenom setersesongen. Steingjerdet i sør og vest vitner om at arealet er rydda for stein. Opp igjennom åra er det kjørt med traktor så å si over alt, uten at det ser ut til å ha hatt noen negativ påvirkning.

Fremmede arter: Ingen registrert

Del av helhetlig landskap: Lokaliteten er en av flere setervoller i Jøldalen.

Verdivurdering: Lokaliteten har en klar B-verdi (viktig). Med unntak av et kort opphold har lokaliteten vært hevdet som slåtteeng i 150 år, og trulig bare tilført noe husdyrgjødsel. Den er i god hevd, med flere krevende engplanter og beitemarkssopper, inkl. fire rødlistearter i kategori nær trua og sårbar. Det er potensial for funn av flere rødlista beitemarkssopp.

Skjøtsel og hensyn:

Målsetning: Skjøtte en slåtteeng/seterlønne på tradisjonell måte, men uten tilførsel av husdyrgjødsel.

Tilstandsmålarter: Naturengartene marinøkkel, fjellmarinøkkel og bakkesøte skal ha stabile eller økende bestander fra dagens nivå.

Mål for bekjempelse av problemarter: Sølvbunke skal ikke danne tuer og brennesle skal reduseres i kantsonene. Busker og trær skal ikke kunne nyetablere seg.

Trusler: Fysiske inngrep og beslag av engareal bør unngås.

Tiltak: Årlig slått av avgrensa tun- og engareal (inkl. små kantsoner) med skjærende redskap (ljå/tohjulstraktor) i august. De minst produktive partiene kan evt. slås annet hvert år, hvis det er tilstrekkelig for å hindre oppslag av trær og busker. Oppslag som ikke kan nås med ljå, fjernes årlig med greinsaks. Graset bør bakketørkes og fjernes for å hindre gjødseleffekt og utskygging av engplanter. Beiting med storfe/sau/geit i kortere perioder vil gi noe tråkkslitasje, noe som er positivt for nyetablering av engplanter. Sølvbunketuer kappes med ryddesag og fjernes.

Lutvokssopp *Hygrocybe nitrata* (t.h.) og fjellmarinøkkel *Botrychium boreale* i slåtteenga på Jelsetra.

Avgrensning av naturtypelokalitetene "Jelsetra slåttemark" (1) og "Rennebu:Jøldalen:Jelsetra" (2). Punkter viser funn av rødlistearter: svart=bakkesøte (NT), rød=mørkskjellet vokssopp (VU), gul=semsket rødspore (NT) og blå=lutvokssopp (NT).

Område 2 (Tidligere registrert naturtypelokalitet)

Navn: Rennebu: Jøldalen: Jelsetra

Posisjon: NQ 2573 7024

Hovednaturtype: Kulturlandskap

Naturtype(r): D04 naturbeitemark

Utforming(er): D0404 frisk fattigeng

Verdi: C (lokalt viktig)

Mulige trusler: Fysiske inngrep, opphør av beiting, gjengroing

Undersøkt: Øien (2010), 09.07.2011, John Bjarne Jordal

Avgrensingspresisjon: <10 meter

Områdebeskrivelse:

Innledning: Beskrivelsen er skrevet av John Bjarne Jordal 04.01.2012, basert på Øien (2010) og eget feltarbeid 09.07.2011 etter oppdrag fra Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, som del av et prosjekt utført sammen med Miljøfaglig Utredning. Lokaliteten ligger i Trollheimen landskapsvernområde.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Lokaliteten ligger på sørsida av Jølvatnet i Jøldalen, like vest for Jøldalshytta, utenfor den inngjerda vollen med seterhus på Jelsetra. Den grenser til steingjerde/setervoll, myr og vei. Berggrunnen består av kvartsitt og helleskifer i en overgangssone mot fyllitt og glimmerskifer (www.ngu.no). Løsmassene består av morene (sand, grus og stein). Lokaliteten ligger i nordboreal vegetasjonssone (NB) og dessuten i svakt oseanisk vegetasjonsseksjon (O1). Avgrensinga er basert på GPS-målinger og ortofoto og er

trolig bedre enn 10 meter.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Naturtypen er naturbeitemark (tilhører kulturmarkseng som er VU på rødlista for naturtyper 2011). Vegetasjonen er dominert av G4 frisk fattigeng.

Artsmangfold: Av planter kan nevnes bl.a. blåklokke, fjelltimotei, flaskestarr, geitsvingel, harerug, kildeurt, kjerteløyentrøst, marinøkkel, småengkall og småørkvein. Av sopp ble det funnet fjellkremle, trolig sammen med harerug.

Bruk, tilstand og påvirkning: Lokaliteten var beita av storfe (seter i drift), beitetrykket er bra. Den er trolig lite gjødsla.

Fremmede arter: Ingen observert.

Skjøtsel og hensyn: Beiting bør opprettholdes på et nivå som er tilstrekkelig for å bevare den gras- og urterike vegetasjonen og hindre gjengroing. Fysiske inngrep bør unngås.

Del av helhetlig landskap: Lokaliteten er en av mange kulturmarksenger tilknyttet setrene i Jøldalen.

Verdibegrunnelse: Lokaliteten får under litt tvil verdi C (lokalt viktig) fordi det er usikkert om den tilfredsstiller kriteriene til verdi B, da den er en liten restlokalitet som bl.a. består av veikanter, men hvor det fortsatt er innslag av interessante arter som marinøkkel. Potensialet for å finne rødlistede beitemarkssopp regnes som middels.

Tillegg til naturtypebeskrivelse skrevet av Steinar Vatne 12.11.13, basert på egen befaring:

Kommentar: avgrensninga til Hanssen og Jordal (2012) har utelatt noen artsrike nærliggende kantsoner og inkluderer også til dels gjødselsprega areal nedenfor fjøset. Det er allikevel ikke gjort endringer i denne rapporten, men lokaliteten bør revideres på et seinere tidspunkt, om skjøtselstiltakene følges opp i nærliggende områder.

Skjøtsel og hensyn:

Målsetning: Skjømte en beitemark på tradisjonelt vis.

Tilstandsmålarter: Naturengplanta marinøkkel skal ha stabil eller økende bestand i forhold til dagens nivå.

Mål for bekjempelse av problemarter: Sølvbunke skal ikke danne tuer. Busker, lyngvekster og trær skal ikke kunne nyetablere seg.

Trusler: Gjengroing med spesielt sølvbunketuer, dvergbjørk, bjørk og vier-arter.

Tiltak: Beiting bør opprettholdes på et nivå som er tilstrekkelig for å bevare den gras- og urterike vegetasjonen og hindre gjengroing. Sølvbunketuer, oppslag av busker og trær, fjernes med ryddesag inkludert oppsamling og brenning på eksisterende bålplasser. Graskvete partier med dvergbjørk og lyng bør også ryddes. Bjørkekrattet i veikrysset tynnes kraftig eller fjernes helt. Gamle og nye stubber kappes ved bakkenivå. Andre fysiske inngrep og gjødsling bør unngås.

Fra nord i område 2 "Rennebu:Jøldalen:Jelsetra" (naturtypelokalitet) med overgang til område 3 "Jelsetra: nærliggende beiter" (viktig beiteområde, se kart over). Nøyaktighet på avgrensninga er 10 m, og området på bildet til høyre kan godt regnes som inkludert i naturtypelokaliteten om det ryddes for småkratt og holdes fri for oppslag.

Område 3 (viktig beiteområde, ikke naturtype)

Navn: Jelsetra: nærliggende beitemark

Areal: ca 33 daa.

UTM (sentral koordinat): 32 V 525650 6970280

Registrert av/dato: Steinar Vatne/18.08.13

Beskrivelse av beiteområdet:

Området ligger nord og øst for Jelsetra, på morenejord. Terrenget er variert, bl.a. med flere dødisgroper som periodevis fylles med vann, og det er noen små bekker som renner gjennom området. Området blir beita av kyr og sau. Her er en mosaikk av ulike beita vegetasjonstyper: frisk fattigeng G4, noe middels baserik eng G8, sølvbunkeeng G3 og ulike typer bjørkeskog (A2 -A4-A5), i tillegg til partier med lyng-og rabbvegetasjon. Av trær er det bjørk som dominerer, men her er også enkelte rogn, og det er større partier med vierkratt (flere arter), einer og dvergbjørk. Området blir beita av storfe, sau (og geit i 2013). Beitetrykket er tildels høyt på åpen grasmak nær sætra og i kantsoner langs vei og skog, og her finnes en sparsom naturengvegetasjon med bl.a. en liten forekomst av bakkesøte (NT) – ca 12-15 ind., spredte forekomster av blåklokke, fjelltimotei, småengkall, harerug, skogstorkenebb, gulaks, finnskjegg og og et par funn av korallrot. Vegetasjonen har ellers et gjengroingspreg med mye sølvbunke, blåbær, dvergbjørk og røsslyng. Det er et lite potensial for beitemarkssopp i kantsoner med godt beitetrykk.

Driverne av Jelsetra har hogd ved i nærområdet i alle år, men starta å rydde fram beite på slutten av 2000-tallet. Omkring halvparten av bjørkeskogen er nå tynna ut. Enkelte partier med godt beitegrunnlag er rydda for einer, bjørk og vier, og har fått preg av åpen hagemark. I 2013 blei de tetteste skog-, einer- og vierpartiene "stripebeita" av 10 killinger, noe som også har gitt mer lys til feltsjiktet.

Som beiteressurs har området en stor verdi siden det ligger så nær Jelsetra og det finnes mye grasmak under alt krattet. Potensialet for å øke og forbedre beitearealet er derfor godt. Gjengroingspreget er/har vært for sterkt og forekomstene av naturengplanter er sparsomme. I naturtypesammenheng er det derfor kun små flekker/kantsoner som har verdier av betydning, bl.a den sørvendte lia ved "Storgruba" (blå avgrensning på kartet), og

langs veien. Det er antagelig et lite potensial for beitemarkssopp i slike kantsoner. Om området skjøttes på en god måte, vil artsrik naturengvegetasjon etter hvert få en større utbredelse, noe som vil kunne øke i verdien i naturtypesammenheng.

Skjøtsel og hensyn:

Målsetning: Forbedre beiteverdien og forbedre tilstanden til naturbeitemarka ved tradisjonelle skjøtselsmetoder.

Tilstandsmålarer: Bakksøte og andre naturengplanter skal ha stabile eller økende bestander i forhold til dagens nivå.

Mål for bekjempelse av problemarter: Busker, lyngvekster og trær skal ikke kunne nyetablere seg. Sølvbunke skal ikke danne tuer.

Trusler: Gjengroing.

Tiltak: Området bør gjerdes inn (strømtråd/-netting), gjerne i flere skifter, for å øke beitetrykket, f.eks. som nattbeite for kyr eller beite for geit/killinger. Der det er skog eller treklynger, tynnes disse for å skape åpen hagemark over en periode på 3-5 år (avhengig av vedbehov på setra). På fattige og tørkeutsatte vegetasjonstyper bør de gjenstående trærne gi noe skygge, mens det på fuktige og rikere typer bør være trefritt eller med enkelte, spredte trær. Med hensyn til beitemarkssopp er det positivt at noen områder er helt uten trær. Vier og einer ryddes (motorsag/ryddesag/greinsaks) i hele området, men enkelte einerbuser kan få stå igjen. Partier som er dominert av lyngvekster og dvergbjørk (evt. sølvbunketuer) kappes med ryddesag. Stubber (trær og busker) kappes ved bakkenivå, både med hensyn til dyra og for å lettere fjerne oppslag med ryddesag. Tiltakene følges opp med årlig rydding av oppslag.

Det er viktig at all kvist og plantemateriale ryddes opp og brennes, slik at området får et høyt beitetrykk som holder oppslag nede. Utkjøring av ved med firhjuling eller traktor på tørr mark vil ikke være negativt for vegetasjonen.

Område 4 (viktig beiteområde, ikke naturtype)

Navn: Jelsetra: store seterløkka

Areal: ca 8,3 daa

UTM (sentral koordinat): 32 V 525820 6970285

Registrert av/dato: Steinar Vatne/18.08.13

Beskrivelse av beiteområdet:

Området består av den store inngjerda (østre) setervollen på Jelsetra. Det er ganske flatt, med unntak av en liten bakke mot Jøldalshytta. Fram til 1960 blei den slått, og gjødslet med noe husdyrgjødsel. Tidlig på 80-tallet blei det leid ut som beite for hest, og da tilført noe kunstgjødsel. Siden 1984 har det vært brukt som nattbeite for kyr og ungdyr på Jelsetra. Utenfor setersesongen den det beita av sau som går fritt på Jøldalen.

Vegetasjonstypen er sølvbunkeeng G9, med enkelte smale parti langs kanten av gjerdet som har noe preg av frisk fattigeng G4. Sølvbunke dominerer, og danner store tuer over nesten hele arealet. Kantarellvokssopp blei registrert langs gjerdet i øst i 2011, men det er et minimalt potensial for mer krevende arter av beitemarkssopp.

Beitetrykket på vollen er høyt, men det er seint påslipp. Dette, antagelig i kombinasjon med gjødsling på 80-tallet, har ført til at sølvbunka danner store tuer. Driverne av Jelsetra har derfor de siste 3 åra kappet sølvbunketuer med ryddesag på 2-3 mål, og samlet opp de

avkappa tuene. Det har gitt et godt resultat, men arbeidet er tidkrevende. Resten av vollen blei beitepusa med traktor i slutten av august 2013. Beitepusseren var da stilt høyt for å unngå stein, og mange av tuene blei derfor bare toppa. Graset blei ikke samla opp og lå da som et tynt lag over vollen.

Vollen er et viktig beite for Jelsetra, og det er et godt potensiale for å forbedre kvaliteten på beitet. Den har ingen naturtypeverdi slik den fremstår i dag, men enkelte kantsoner vil over tid kunne få en rikere naturengflora.

Skjøtsel og hensyn:

Målsetning: Forbedre kvaliteten på beitet uten tilførsel av gjødsel.

Tilstandsmålarer: Økning av naturengarter i kantsonene av vollen

Mål for bekjempelse av problemarter: Sølvbunke skal ikke danne tuer. Busker, lyngvekster og trær skal ikke kunne nyetablere seg.

Trusler: Dannelse av sølvbunketuer.

Tiltak: Det er verd å forsøke beitepussing av vollen, siden den er dominert av sølvbunketuer. Det vil trulig være gunstig at gras og avkappa tuer fjernes etter beitepussing. Hvis ikke vil det antagelig bare gi en svak gjødslingseffekt (langsom omsetning), og trulig hindre bedre beitegras å etablere seg, i allefall i en startfase. Kantsonene med (svært sparsom) naturengflora vil i liten grad bli negativt påvirket av beitepussinga, da disse ofte blir godt avbeita og har færre tuer.

Resultatet av beitepussinga i 2013 vurderes i løpet av 2014, før videre tiltak settes i gang. For eksempel vurdering av stubbehøyde og om det er gunstig for gjenveksten å fjerne (eller ikke fjerne) graset. Om resultatet er godt, foreslås det at vollen beitepusses med traktor ved slutten av setersesongen (august) i 2 år (2014 og 2015), deretter annethvert år eller ved behov. Om det er mulig å få til, vil etterbeite med hest være effektivt for å holde tuene nede.

For å øke beitetrykket vil det være gunstig å stripebeite vollen, ved rotasjon av f.eks. fire delområder. Hvert delområde bør være godt avbeita før en flytter til nytt ferskt beite.

Den store seterløgka på Jelsetra (område 4). Sølvbunketuer kappet med ryddesag og samlet i små hauger før de blei frakta bort. Foto: Steinar Vatne, 11.08.2011.

5. OPPFØLGING

Beitetrykk og skjøtselsmetoder bør vurderes årlig og evt. justeres i forhold til beitekvalitet, tilstandsmålarter og problemarter i de fire områdene. Skjøtselsplanen bør revideres og vegetasjonen bør reinventeres etter 5-10 år.

6. REFERANSER

Litteratur

Boertmann, D. 2010. The genus *Hygrocybe*. Fungi of Northern Europe, Vol. 1. Svampetryk, Danmark.

Direktoratet for naturforvaltning 2007. Kartlegging av naturtyper - Verdisetting av biologisk mangfold. DN-håndbok 13 2.utgave 2006 (oppdatert 2007).

Direktoratet for naturforvaltning 2009. Handlingsplan for slåttemark. DN-rapport 2009-6

Folden (red.) 1998. Trollheimen. 2. Østlige områder. Bygdeforlaget, Kleive. 192 s.

Fremstad, E. 1997: Vegetasjonstyper i Norge. NINA temahefte 12:1–279.

Gederaas, L. Moen, T. L., Skjelseth, S. & Larsen, L.-K. (red.) 2012. Fremmede arter i Norge – med norsk svarteliste 2012. Artsdatabanken, Trondheim.

Hanssen, U. & Jordal, J.B. 2012. Kartlegging av naturtyper i kulturlandskapet i Trollheimen landskapsvernområde. *Rapport J.B. Jordal 2012:01*. 72 sider.

Knutsen, H. & Vesterholt, J. (red.) 2008. Funga Nordica. Agaricoid, boletoid and cyphelloid genera. Nordsvamp, København.

Kålås, J.A., Viken, Å., Henriksen, S. og Skjelseth, S. (red.). 2010: Norsk rødliste for arter 2010. Artsdatabanken, Norge

Lid, J. & Lid, D. T. 2005. Norsk Flora. 7. utgave, red. Elven, R. Det Norske Samlaget.

Lindegaard og Henriksen (red.) (2011). Norsk rødliste for naturtyper 2011. Artsdatabanken, Trondheim. 112 s.

Norderhaug, A., Austad, I., Hauge, L. og Kvamme, M. 1999. Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker. Landbruksforlaget

Vesterholt, J. 2002. Contribution of the knowledge of species of *Entoloma* subgenus *Leptonia*. Edizioni Candusso. 64 s.

Øien, D-I. 2000. kartlegging av verdifull kulturmark i Jøldalen i Trollheimen landskapsvernområde. NTNU Vitenskapelige Museum Botanisk Notat. Notat 2010-2. 18s.

Internett

Artsdatabanken, med Artskart: www.artsdatabanken.no

GisLink: www.gislink.no

Norges geologiske undersøkelse: www.ngu.no

Muntlige kilder

Ragnhild Nordbø (grunneiger)

Turid Nordbø